

MICH HORET SO VERSTOCKET EWER HERZEN NIET (Jsem volající hlas domu Božího, kdykoli mne uslyšíte, nezatrvejte svá srdce). Druhý řádek navazuje oblíbenou veršovanou autorskou formulí (i v ní promlouvá sám zvon): DVRCH DAS FEVER BIN ICH GEFLOSSEN HANS KNAUF IN TROPFAW HAT MICH ZV ODERBERG GEGOSSEN ANNO 1620 (Byl jsem taven v ohni, ulil mne v Bohumíně roku 1620 Hans Knauf z Opavy). Nebylo výjimkou, že dodavatel přijel zvony ulit přímo do místa určení, ušetřily se tím náklady na dopravu.

Posledním nápisem na větším zvonu je německý výčet zodpovědných osob kolem dolního okraje: Tobiaš Eisener (starosta), Kašpar Kadlubek, Martin Kirchner, Adam Telecí (správci kostelního jmění), Jiří Bonček (fojt). Zajímavým prvkem textového doprovodu je modlitba PANE BOZE DEI NAM WSSEM W DOBREM SKONCENI, která výčet jmen zakončuje. Propojení těchto dvou žánrově odlišných textů není překvapivé – snahou bylo uvést konání pro obecné dobro pod ochranu Boží. Neobvyklá je však kombinace dvou národních jazyků, kdy němčina byla zvolena pro městskou a církevní správu (a výše též pro biblický citát) a čeština pro modlitbu. Výrazem „v dobrém skončení“ je myšlena pokojná smrt.

Menší zvon, řečený Josef, má nárazový tón g1, průměr 103,8 cm, tloušťku věnce 8,1 cm a hmotnost cca 700 kg. Ucha koruny jsou nezdobená. Jeho přední stranu zdobí reliéf Ukřižování, totožný s reliéfem na větším zvonu. Nad křížem je doprovodný nápis EGO SVM RESVRRECTIO ET VITA (Já jsem vzkříšení a život; Jan 11, 25). Při horním okraji obíhá v prvním řádku nápis DAS WERG LOBET DEN MEISTER VND EIN WEISEN FÜRSCHDEN SEINE HENDEL (Dílo chválí svého tvůrce a moudrého šlechtice zas jeho konání; Sir 9, 24 – apokryfní znění). Druhý řádek je vyplněn autorskou signaturou, ve zkráceném znění oproti velkému zvonu: HANN S KNAUF IN TROPFAV GOSS MICH IN ODERBERG ANNO 1620. Na dolním okraji zvonu (v ose pod reliéfem) je umístěno jméno MATHEVS KLOSE.

Závěrem je nutno vysvětlit, proč se zvony vracely až teď. To, že se v Německu zachovaly, se ví již dlouho. V červnu 1980 zaslal do Bohumína informace o obou památkách, s identifikací německých kostelů, kam byly přemístěny, včetně fotografií většího zvonu, bohumínský rodák žijící v tehdejší Německé spolkové republice, Ferdinand Stenzel. Následně na to napsal starobohumínský kronikář Bohuslav Šíma (1908–1984) článek o zvonech do vlastivědného sborníku Těšínsko.¹¹ V něm byly reprodukovány tři Stenzelovy fotografie zvonu zavěšeného tehdy v Remscheidu a autor ho zakončil větou, která měla být výzvou veřejnosti i úřadům: „Stojíme před otázkou, zda by se našla cesta, aby se tyto historické starobohumínské zvony, které byly nacistickými okupanty zavečny do smutně proslulé třetí říše, mohly vrátit na své původní místo.“ Jak víme, Šíмова otázka byla zodpovězena až po více než třiceti letech.

Snahy Bohumínských o navrácení jejich zvonů se koncentrovaly do poloviny 90. let a do období 2005–2007. Byly však neúspěšné, narážely na pasivitu německé strany a její neochotu k jednání. V roce 2012 byla přehodnocena východiska a zvolena jiná vyjednávací strategie, přičemž se téma podařilo přenést i na mezinárodněpolitickou úroveň. Jednáním napomohla též pro Německo tíživá aktualizace otázky ukradených a zveřejněných kulturních statků v souvislosti s kauzou tzv. Gurlittovy sbírky, o níž média informovala v listopadu 2013. Přestože se vyjednávání o zvonech protáhlo na déle než dva roky, výsledek byl uspokojivý: Německo nejen uznalo, že jejich vlastník je farnost Bohumín,¹² ale uhradilo i veškeré náklady na snesení a navrácení zvonů do České republiky.

A budoucnost zvonů? Po restaurování budou vystaveny v Národním domě v Bohumíně, aby se s nimi mohla seznámit nejširší veřejnost. Po shromáždění finančních prostředků budou opatřeny novým technickým příslušenstvím (dubovými hlavami a novými srdci) a vrátí se do věže, kde doplní trojici nových zvonů z let 2006–2007 a budou – samozřejmě s ruční obsluhou – zvonit v pravidelném liturgickém provozu, ale jen při vybraných příležitostech církevního roku, aby se tím zvýraznil jejich zvláštní význam i pohnuté osudy. Po více než sedmdesáti letech, kdy byla dvojice zvonů od sebe oddělena a zavěšena v různých místech tisíc kilometrů od původního domicilu, se hlasy obou spojí dohromady v důvěrně známém souzvuku.

Radek Lunga

■ Poznámky

11 ŠÍMA, Bohuslav. Osudy starobohumínských zvonů. *Těšínsko. Vlastivědný zpravodaj okresů Karviná a Frýdek-Místek*. 1982, roč. 25, č. 1, s. 13–16. ISSN: 0139-7605.

12 Uznání vlastnictví bylo jedním z důležitých jednacích bodů a ku prospěchu věci se podařilo najít odlišné řešení než u polských zvonů. Navrácení těchto zvonů do jejich původních, dnes polských kostelů je totiž právně řešeno smlouvou o „podzápůjčce“. Zvon tedy jeho původní majitel (tj. dnešní polská farnost) nezískává do vlastnictví, ale německou farností je mu pouze – za určitých podmínek – zapůjčen.

Celostátní seminář Vodní mlýny V

Ve Vysokém Mýtě se ve dnech 13.–15. října 2014 pod záštitou ministra zemědělství Ing. Mariana Jurečky uskutečnil specializovaný seminář s názvem Vodní mlýny V aneb Mimořádné stavby českého venkova. Svého druhu jediný seminář v ČR zabývající se monotematicky pouze vodními mlýny se koná vždy jednou za tři roky (pro připomenutí – první seminář se konal v roce 2002). Do Vysokého Mýta se letos sjelo téměř padesát odborníků z řad památkářů, muzejníků, ale i studentů a majitelů mlýnů, jež molinologická problematika zajímá. Seminář pořádá pod záštitou Regionálního muzea ve Vysokém Mýtě PhDr. Radim Urbánek, který ani letos v organizaci neklamal, a ačkoliv řada přednášejících i posluchačů na poslední chvíli odřekla svoji účast, seminář působil nakonec celistvým dojmem.

Sérii přednášek zahájil zastupující ředitel a organizátor semináře v jedné osobě PhDr. Radim Urbánek s tím, že pozvaní předřečníci se omluvili. Následně dostal slovo nestor české molinologie Luděk Štěpán, jenž zhodnotil význam a přínos všech v Mýtě dosud pořádaných seminářů s tematikou drobných industriálních objektů. Nechyběl komentář současného dění v molinologii a poděkování jednotlivcům, kteří obor posouvají kupředu.

Nakonec dostal slovo Mgr. Jiří Chmelenský. Ten krátce představil sborník z posledního semináře Vesnické technické objekty (2013), jež editoval a připravil pro publikování ve formě PDF.¹

První přednáškový blok úvodních referátů započal příspěvkem autorů Mgr. Lucie Galusové, Mgr. Rudolfa Šimka a Ondřeje Protivy s názvem Hrad Pořešín – expozice středověkého stavitelství – I. etapa – vodní mlýn. Pojednává o teoretické přípravě pro stavbu funkční repliky vodního pozdně středověkého mlýna s kolem na vrchní vodu, s lopatkami a bez mechanického prosévání – hasačertu. Pokud se záměr podaří, vznikne unikátní stavba, jež dotvoří stávající typologii muzejních expozic mlynářství v České republice. Následoval referát Ing. Václava Medka Válcové mlecí stroje – počátek jejich vývoje, který doplnil přednášku o vývoji válcových stolic z roku 2011 a seznámil nás s nejstaršími zmínkami o mletí mezi dvěma válci. Jako třetí vystoupil Mgr. Rudolf Šimek. Pohovořil na téma

■ Poznámky

1 Na tomto místě je třeba připomenout, že o rok dříve vznikl sborník Vodní mlýny IV, věnovaný Ludku Štěpánovi k 80. narozeninám. Zdá se, že tradice vydávání sborníků ze seminářů ve Vysokém Mýtě je obnovena. Všechny doposud vydané sborníky lze stáhnout na webu [www.vodnimlyny.cz](http://vodnimlyny.cz), konkrétně <http://vodnimlyny.cz/poznavame-mlyny/ke-stazeni> (28. 10. 2014).

Obr. 1. Dašice (okres Pardubice), účastníci celostátního semináře Vodní mlýny V před Dašickým mlýnem. (Foto: Rudolf Šimek, 2014)

Projekt www.vodnimlyny.cz – myšlenka, realizace, výsledky. Posluchače tak seznámil s webovou databází vodních obilných mlýnů v České republice, vzniklou v roce 2012.

Druhý přednáškový blok s podtitulem Z archivů, muzeí a soukromých sbírek zahájila Mgr. Martina Dašková pozoruhodným příspěvkem, jehož název mluví za vše: Vodní mlýny v díle Aloise Beera. Neméně zajímavě oslovila přítomné PhDr. Martina Maříková s tématem Mlýny na obtíž aneb mlýny na Čertovce a jejich sousedé v 19. století. Následoval diskusní příspěvek Ing. Lumíra Tejmaru A přece klapou, zabývající se německým slovesem „klappern“ a jeho významem převzatým do češtiny. Ing. Jan Doubek v referátu Vodní mlýny na mapě Království českého z roku 1850 pojednal o vypovídací hodnotě této zatím unikátní mapy technických staveb.

Třetí přednáškový blok se věnoval mlecím kamenům a zahájil jej geolog a zároveň studovaný historik Mgr. Lukáš Kovář, který přednáškou O původu kamenů – geologický exkurz do světa molinologie nastínil problematiku poznávání mlecích kamenů z pohledu geologa a pohovořil o vytváření metodiky pro zkoumání tohoto doposud přesněji nepopsaného fenoménu. O Lomu na mlecí kameny na Vysokém vrchu u Korců, jeho historii a dalších zajímavostech informovalo trio kolegů ze severních Čech – Mgr. Miroslav Kolka, Mgr. Ivan Peřina a PhDr. Kamil Podroužek, Ph.D. Následoval poněkud odlišný příspěvek Mgr. Šárky Maškové Janotové Zápas o chléb aneb České mlynářství v průběhu první světové války, jenž posluchače seznámil s problémy malých vesnických mlýnů v konkurenci s moderními velkokapacitními provozy i např. s využitím mlynářů v politickém boji a dalšími hospodářskými a sociálními aspekty. Kolega PhDr. Radim Urbánek se v diskusním příspěvku Druhotné využití mlecích kamenů pokusil o výčet možností druhotného využití vyřazených mlecích kamenů. Na závěr jednání dne představili restaurátor Petr Bárta a jeho syn Tomáš v příspěvku Restaurování modelů mlýnů s obyčejným složením výsledky restaurování dvou modelů ze sbírek Městského muzea v Hořicích, které patří k jedněm z nejpřesnějších a nejzajímavějších svého druhu v ČR.

Druhý den zahájil 4. přednáškový blok s podtitulem Technologické vybavení vodních mlýnů – jeho vývoj, průzkum David Veverka svým příspěvkem Vzácné strojní zařízení mlýnů v dochovaných příkladech. Následoval referát Jiřího Svatoše Výroba elektrické energie v mlýnských provozech, seznamující přítomné se základními způsoby výroby elektrické energie pomocí dynamy či synchronního a asynchronního generátoru, včetně obecného vývoje. Ing. Václav Martínek

1

v příspěvku Nynější české mlynářství poreferoval o modernizaci obilného mlýna Herold českou strojírenskou firmou Prokop. Závěr bloku vyplnil diskusní příspěvek Mgr. Jana Bartoníčka a Mgr. Rudolfa Šimka Problematika obnovy historického vodního mlýna do funkčního stavu ve světle zachování autenticity torzálně dochovaného uměleckého složení. Referát v podstatě shrnul to, co víme o několika málo dochovaných venkovských polouměleckých mlýnech z konce 19. století.

Po obědě se část posluchačů vydala na vlastivědnou procházku po Vysokém Mýtě a část si užila tři dny s molinologickou tematikou. Letos se návštěvníci učili pod vedením PhDr. Radima Urbánka zpracovávat zrna pomocí ručního mlýnku a sady sít, dále je Mgr. Rudolf Šimek seznámil s tím, jak používat databázi na stránkách www.vodnimlyny.cz a David Veverka přiblížil zúčastněným svou živnost – konzervátorské a restaurátorské postupy při opravě mlýnských strojů.

Předposlední přednáškový blok Průzkumy území a dokumentace jednotlivých objektů zahájil slovenský kolega Ing. Martin Petráš přednáškou Oblazy – zprovoznění kamenného mlecího složení na vodní pohon, v níž posluchače seznámil s mnohými úskalími při mletí na kamenném složení, jež je mnohem složitější, než se na první pohled zdá. Mgr. Petr Gašpárek představil ve svém příspěvku Kultura mlynářství na Moravě doktorandskou práci mapující vodní mlýny v Jiho-moravském kraji, která je zatím ve stavu archivního a terénního průzkumu. Blok uzavřel Mgr. Jiří Chmelenský přednáškou Zaniklé mlýny na Chomutovsku zkoumané nedestruktivní archeologií, v níž načrtl postup identifikace mlýnů zaniklých v 50. letech pomocí historických map a terénního průzkumu.

Poslední, šestý přednáškový blok obsahoval tematicky různé příspěvky. Zahájil jej PhDr. Kamil Podroužek, Ph.D., zajímavým referátem Konrádův mlýn, Oprava 29 – obnova vodní cesty, v němž zúčastněně

krátce seznámil s historií areálu, fázemi jeho oprav a následným využitím. Zajímavé byly zejména poznatky týkající se obnovy vodního díla. Referát PhDr. Martiny Bekové Dendrochronologická datace rybníka v Černíkovcích informoval o nejstarších přesně datovaných zbytcích čapu v ČR a otevřel zajímavou diskusi. Díky Romanu Tykalovi a jeho příspěvku Tragický příběh z jednoho šumavského mlýna se posluchači dozvěděli o jedné nešťastné události, trojnásobné vraždě v Rajském mlýně, ale i o tom, že tento architektonicky poměrně zajímavý mlýn byl v nedávné době stržen. Na samý závěr jednání zazněl hutný referát Ing. Libora Elledera Vodní mlýny za katastrofální přívodlové povodně Sázavy, Svratky, Loučné a Novohradky před 300 lety v červenci 1714. Název referátu mluví sám za sebe a již podruhé nám kolega Elleder ukázal, že i znalost největších povodní v dějinách významně pomáhá při poznávání historie vodních mlýnů.

Třetí den semináře zavedla exkurze účastníky nejprve do obce Uhersko, kde si z exteriéru prohlédli pivovar a soubor budov na návsi, zdobených sgrafitem z první poloviny 20. století. Při další zastávce u krásného mlýna v Dašicích vytvořili nejprve společné foto a vyslechli si něco o jeho historii. Po krátké návštěvě akvaduktu poblíž Pardubic následoval oběd a zbytek exkurze zabrala prohlídka Winternitzových mlýnů v Pardubicích.

Semináře věnující se vodním mlýnům, případně drobným technickým památkám, se konají pravidelně již několik let a je dobře, že se konečně našla vůle a způsob, jak z tolik zajímavého setkání pořídit sborník. K editaci sborníku Vodní mlýny V se dobrovolně přihlásil Mgr. Jiří Chmelenský a můžeme mu jen popřát mnoho trpělivosti a disciplinované autory. Doufáme, že sborník do roka a do dne bude „viset“ vedle ostatních na webových stránkách www.vodnimlyny.cz a že nebude poslední svého druhu!

Rudolf Šimek